

**КРОЗ ДИЈАЛОГ, СРПСКЕ И АЛБАНСКЕ ПОРОДИЦЕ
НЕСТАЛИХ ПРЕВАЗИШЛЕ ПРЕДРАСУДЕ И СТЕРЕОТИПЕ**

ИСТА НАМ ЈЕ БОЛ

Београд, март 2024.

ГДЕ СУ ?

**По подацима МКЦК, марта 2024.године, на листи
несталих на Косову и Метохији, налазе се имена још 1618
лица**

ДУГ И ИСТРАЈАН ПУТ ОД ПРЕЗИРА ДО МЕЋУСОБНОГ РАЗУМЕВАЊА

Публикацију издаје Удружење породица косметских страдалника
уз подршку Европске уније и

Програма Уједињених нација за развој (УНДП).

Аутор : Гордана Ђикановић

Главни уредник: Јелена Вујновић

Новинари-сарадници : Дивна Шћепановић

Иван Ђикановић

Превод на албански језик : TRN Translations

Тираж : 2000 бесплатних примерака

Дизајн, припрема и штампа : Inovatic wolf

Finasira
Evropska Unija

(*Ова Публикација је настала уз помоћ пројекта „Подршка Европске уније изградњи поверења на Западном Балкану“, који финансира Европска унија и спроводи Програм Уједињених нација за развој (УНДП). Садржај ове Публикације је искључива одговорност Удружења породица косметских страдалника и не одражава нужно ставове Европске уније нити УНДП-а)

ОД НЕРАЗУМЕВАЊА ДО САОСЕЋАЊА ЗА СВЕ ЖРТВЕ

КО ХОЋЕ НАЂЕ НАЧИН, КО НЕЋЕ, ПРОНАЂЕ ИЗГОВОР.
СРПСКЕ И АЛЃАНСКЕ ПОРОДИЦЕ НЕСТАЛИХ СУ ПРОНАШЛЕ НАЧИН

ПОСЛЕ ГОДИНА НЕТРПЕЉИВОСТИ, РАЗУМЕВАЊЕМ И САРАДЊОМ, ПРОНАШЛИ СМО НАЧИН ЗА ЗАЈЕДНИЧКО ДЕЛОВАЊЕ

Чак десетак година након првих присилних нестанака и отмица цивила на Косову и Метохији - пре, за време и након оружаних сукоба, у безумљу с краја деведесетих година прошлог века породице невино пострадалих цивила су се, како је ко знао и умео, саме носиле са болом и незнањем. Чланови породица препуштени себи самима, без обзира на то којем су народу или етничкој заједници припадали, били су заробљеници и таоци предрасуда и стереотипа о колективној кривици „оних других“. Нити су имали саосећања за дојучерашње комшије друге вере или нације који су, као и њихови најрођенији присилно отети и нетрагом нестали, нити су прихватили чињеницу да, заправо, деле исту бол.

Опрхвани болом, нису размишљали о томе да су једнако оловно тешке сузе мајке чији је син нестао, бол деце за родитељем кога више нема, за патњом сестре безбратнице.

Других десет година, нико им није говорио да свака жртва и сваки злочинац, имају име и презиме и да, када се злочини над цивилима чине, не постоје две стране. Нема наших и њихових, већ само људи и нељуди.

Безуспешно трагајући за својим несталима и местима где се налазе земни остаци њихових најближих сродника, чланови њихових породица из свих етничких заједница, све су се дубље уполавали у ровове мржње, гледајући се као „преко нишана“. А све унесрећене чланове породица пострадалих, повезивала је безвременска туга, бол и траума која ће их пратити читавог живота. Делили су, иако у то време нису хтели да виде ни признају, једнако разочарење и незадовољство властима и институцијама у Приштини и у Београду, као и међународном заједницом што се питањима несталих и процесуирањем ратних злочина, нису професионално и одговорно бавили. Резултат њиховог нечињења био је из године у годину све мањи број ексхумација, идентификација свих несталих на Косову и Метохији, а процесуирања за злочине над Србима и неалбанцима, готово да није ни било.

Вођене искуствима из региона и шире, најугледније међународне институције и организације, препознале су немоћ удружења несталих и убијених цивила из свих етничких заједница да самостално утичу на убрзавање процеса проналажења свих несталих и укажу на кршења њихових најелементарнијих људских права. Међународна комисија за нестала лица (ИЦМП), међународни Комитет Црвеног крста (МКЦК), УМНИК, УНДП, Фонд за хуманитарно право, Фондација за отворено друштво, Грађанске иницијативе, Интегра....повеле су и провеле породице несталих кроз процес суочавања са истином. Овај пут је дуг. То је пут који води ка бољем разумевању, поверењу и помирењу припадника некада зараћених страна. А најтеже међусобног помирења свих оних чији су чланови породица киднаповани и убијени.

Наведене организације су организовале на десетине састанака, тематских округлих столова, конференција, радионица...пред парламентарцима, у институцијама и амбасадама у Приштини, Београду, региону и европским градовима које се питањима несталих и кршењима људских права баве.

Пут довођена породица несталих из свих етничких заједница у исти аутобус или авион, у исту салу, за исти сто био је трновит, често праћен вербалним сукобима, неразумевањем и непоштовањем и једних и других без изгледа да ће, за почетак, моћи да поштују бол својих сапатника „са друге стране“. Да препознају, ма које вере и нације да су, да их повезује иста зла судбина. У салама за састанке седели су одвојено, једни преко пута других и комуницирали само у оквиру својих група. На паузама би попреко гледали „оне друге“ не скривајући нетрпљивост, некада чак погрдно добацујући и кривећи једни друге, да су и они одговорни као народ што су њихова деца, родитељи, браћа и сестре, супружници...присилно нестали или мучки убијени а да им се ни гробови не знају.

И након десетина организованих сусрета и састанака представника српских и албанских породица страдалих, чинило се да они никада неће имати ни воље ни потребе да једни друге разумеју. Да са пажњом и пиететом слушају и прихвате чињеницу да су стравични, најстрашнији злочини чињени и на једној и на другој страни. Да су пострадали старци, беспомоћни, жене, деца из свих етничких заједница и да једнаку тугу и бол за својим најрођенијима, на исти начин осећају и носе Наташа, Бајрам, Маринко, Ђуља, Негован, Севда, сада већ покојни Милорад Трифуновић. Свима њима, је једнако далека била помисао да их заправо повезује непребол, патња и незнање. И, једнако незадовољство властима, домаћим и међународним институцијама и организацијама које су пале на испиту хуманости. Јер, годинама нису чинили ништа, или су урадили врло мало, да врате достојанство невиним жртвама и системски уреде права њихових породица.

А онда су временом, за неке надано - за неке ненадано, током сусрета и састанака, односи и комуникација између чланова српских и албанских породица, почели да се мењају. Почели су да се рукују, да седе једни поред других и међусобно комуницирају језиком својих комшија који су скоро заборавили. Да током процеса суочавања са прошлошћу и јавног говорења и сведочења о страдањима њихових вољених, показују саосећање и за туђе жртве и јавно исказују разумевање и поштовање за сапатнике других вера и нација. Упорност у приближавању српских и албанских породица несталих, међународних организација и институција - ИЦМП, МКЦК, УМНИК, УНДП, Фонд за хуманитарно право, Грађанске иницијативе...довела је до остваривања њихових замисли. Побеђене су предрасуде и стереотипи. Кроз једину прихватљиву форму - дијалог, уз поштовање патње и бола „оних других“, долази до бољег разумевања које је пут ка међусобном уважавању и, ваљда, помирењу.

Пре десетак година, поменуте међународне организације, препустиле су удружењима српских и албанских породица цивилних жртава да се саме, међусобно договарају, бирају и одређују наставак даље сарадње кроз заједничке активности и деловање према властима и институцијама у Београду и Приштини. И, нарочито према међународној заједници. Ове организације су остале уз породице жртава чије заједничко деловање и активности и данас подржавају и финансијски помажу.

Gordana Filipović

ПОДСЕЋАЊЕ НА ЗЛОЧИНЕ КАО ОПОМЕНА ДА СЕ ОВО ВИШЕ НИКОМЕ И НИКАДА НЕ ДОГОДИ

Током 1998, 1999 и 2000. године у сукобима на Косову и Метохији нетрагом је нестало и убијено хиљаде цивила – углавном нејачи. Злочине су починили нељуди и са једне и са друге сукобљене стране. Сваки злочин, било да се ради о принудном нестанку или убиству, било да је масовни или појединачни, је непребол за читав живот. И сваки је болан, тежак, тегобан... Без објашњења зашто су њихове породице остале без својих највољенијих а ни њихови пострадали, ни те породице никоме зло нису учиниле.

На Косову и Метохији је страдало на хиљаде цивила, а сваки злочин је једнако тежак, сличан али и различит на свој начин. Колико је суочавање са истином и јавно заговарање – говорење о злочинима које нељуди чине, важно, јесте чињеница да су управо потресне приче јавно изречене у просторима где заједно седе чланови српских и албанских породица несталих, будиле саосећање и емпатију и натерале сузе у очи свима, које год нације или вере да су.

Једнако поштујући сваку жртву, навешћемо само примере масовног страдања породице Шутаковић из Ђаковице и Богујевци из Подујева.

Затрta читава породица Шутаковић у Ђаковици

10. септембра 2019. године, у Андријевици су сахрањени посмртни остаци петочлане породице Шутаковић - отац Недељко (63), мајка Даринка (58) и деца Александар (17) Ђорђе (15) и Радоман (10), коју су припадници такозване ОВК отели 12. јуна 1999. године у Ђаковици, и потом погубили. Њихови остаци су пронађени на локацији "Бункер" у околини Ђаковице, и уједно то је била последња локација која је до данас претражена, и у којој су нађени остаци седам несталих Срба. Претрага означених девет потенцијалних локација до сада није истражена. У питању су: Кошаре, Лапушник код Глоговца, Дојнице код Призрена, Јавор код Суве Реке, Лугово код Истока, Будисавци и Баљевац код Клине, Ливочко језеро код Гњилана и Меја код Ђаковице. Ђорђе и Даринка и њихова три малолетна сина – Александар (17) Ђорђе (15) и Радоман (10) Шутаковић отети су 12. јуна 1999. године у Ђаковици. Њихови посмртни остаци су пронађени на локацији "Бункер" у Ђаковици, а форензичари су утврдили да је смрт наступила егзекуцијом. Сахрањени су 10. септембра 2019. на гробљу у Црној Гори у Андријевици, опело је тада држао владика Јоаникије.

Инспиратори, налогодавци и извршиоци овог монструозног злочина до данас нису пронађени. Ово је само један од стотину масовних злочина почињених над косметским Србима, који је остао не кажњен.

Петочлана породица Шутаковић, живела је у свом стану, у центру Ђаковице. Живели су скромно али срећно, у добрим односима са суседима – углавном Албанцима. И када су Срби из Ђаковице и околине прогнани из својих домова и кренули у непознато, пут централне Србије или Црне Горе, Шутаковићи су остали у своме граду. И на жалост, испоставило се, погрешили су. Усред бела дана, у њихов стан, упали су до зуба наоружани људи у униформама ОВК-а. Жицом су им везали руке, изгурали их из стана и одвели их у логоре за Србе којих је у Ђаковици било неколико. Њихово присилно одвођење из стана, КФОР-у је пријавила комшиница Албанка, која је са Даром свакога јутра пила кафу. А и деца су им се дружила, и заједно одлазила у школу.

Двадесет година након присилног нестанка читаве породице Шутаковић, њихови посмртни остаци, сахрањени су на гробљу у Андријевици у Црној Гори. Данас, у Ђаковици нема више живих Шутаковића. Након уништавања и девастирања православног гробља у Ђаковици, више нема никаквих трагова о томе да у овом граду икада живели Шутаковићи.

Болна сећања Саранде Богујевци

28.03.1999. око 10 часова у Подујеву је извршен злочин и над породицом Богујевци. О овој злочину, на конференцији суочавања са истином коју је организовао Фонд за Хуманитарно право, говорила је преживела Саранда Богујевци која је у време злочина имала четрнаест година. „Шкорпиони“ су убили Шпетиму (10), Шпенду (13), Саљу (39), Нору (15), Шефкату (43), Шехиду (67).

Преживело је петоро повређене деце, Саранда 1985, Фатос 1986, Јехона 1988, Лирије 1990 и Генц 1993. Пред Већем за ратне злочине Окружног суда у Београду за убиство четрнаест цивила у Подујеву осуђена су петорица чланова групе "Шкорпиони", на укупно 95 година затвора.

Једно од најпотреснијих сведочења о страдању готово читаве породице Богујевци из Подујева на конференцији о транзиционој правди и неопходности суочавања са истином у оквиру иницијативе за РЕКОМ, породице несталих у региону, изговорила је Саранда Богујевци. Саранда, данас млада, успешна жена. Са 14 година пуком срећом је преживела масакр који су извршили „Шкорпиони“ над њеном и породицом њеног стрица. Док је сведочила о убиствима и рањавању њених најрођенијих, у сали су се чули јецаји. Саранда и још четворо деце – њене браће и сестара, била је тешко повређена. „Шкорпиони“ се нису освртали мислећи да су их као и остале, рафалном паљбом покосили. Њих петоро је после бројних тешких операција у иностранству, наставило своје животе уз страхове и трауму јер су, буквално, смрти гледали у очи. А видели су и како поред њих у дворишту мртве леже и њихове мајке, браћа и сестре.

Слушајући ову и друге приче, сведочења о страдању њихових најрођенијих, чланови породица страдалих из свих етничких заједница, учили су и научили да слушају једни друге, да сучествују у њиховом болу, да боље разумеју једни друге... Да временом схвате колико су судбински повезани. Јер бол, туга, трауме, незнање... су им једнако тешки и велики. То је била она исконска нит која је повезала српске и албанске породице.

**СЛУШАЈУЋИ НАЈРАЗУМНИЈЕ И
УЧЕЋИ ОД ЊИХ, МЛАДИ ЧЛАНОВИ
УДРУЖЕЊА УКЉУЧИЛИ СУ СЕ У БОРБУ
ЗА ПРОНАЛАЖЕЊЕ СВИХ НЕСТАЛИХ**

Иљбер Морина, Високи званичник Програма Иницијатива Цивилног Друштва
Међународне Комисије за нестала лица:

ОД ОСТРАШЋЕНИХ МОНОЛОГА ДО КОНСТРУТИВНОГ ДИЈАЛОГА

Од 1999. године Међународна Комисија за нестала лица (ИЦМП), ради на решавању питања лица која су нестала услед косовског конфликта. ИЦМП је одлучио да власти и институције у Приштини и Београду подстакне и охрабри да убрзају процес проналажења свих несталих и помогну породицама у остваривању њихових права.

Свој велики допринос ИЦМП даје и укључујући се у процес идентификације лица путем ДНК анализе од 2003. са УНМИК-ом, касније са ЕУЛКС-овим Одељењем за судску медицину, и од недавно и са Институтом за Форензичку Медицину.

Породице несталих имају кључну улогу у процесу проналазака особа несталих током и након сукоба. Не само да је ангажовање породица несталих неопходно за процес идентификације заснован на ДНК анализама, него је подједнако виталан у смислу позивања власти на одговорност у погледу потраге за идентификацијом свих несталих особа. Увидели смо могући значај заједничког деловања и активности представника српских и албанских породица у овом процесу, верујући да ће њихова заједничка иступања имати одјека.

Међутим, овај процес заједничког породичног деловања Срба и Албанаца на Косову није био лак. ИЦМП је 2006. године покренуо пројекат "Суочавање с прошлошћу" за представнике српских и албанских удружења породица несталих на Косову и у Србији. Идеја је била да се организује радионица са истим темама Суочавање с прошлошћу, посебно за српске представнике несталих и посебно за албанске представнике несталих. Са циљем да се у блиској будућности организује заједничка радионица са представницима Срба и Албанаца на којој би заједнички разговарали о њиховим бригама како би захтеви породица имали већу моћ у правцу институција надлежних за расветљавање судбине њихових најмилијих.

Нисмо били изненађени што су током радионица, обе стране, и Срби и Албанци, биле против било каквог заједничког састанка, "окривљујући другу страну за своју породичну трагедију".

Маја 2009. године ИЦМП је заједно са Нансен академијом организовао радионицу „Међуетнички дијалог“ у Лилехамеру, Норвешка, на којој је учествовало по пет представника српских и албанских породица. Логистичка организација путовања је била веома тешка. Чланови породица нису прихватили да истим превозом путују до аеродрома. На аеродрому су групе биле потпуно раздвојене и ми, као организатори, морали смо истовремено да пратимо и Србе и Албанце. Био сам принуђен да трчим од једног до другог угла аеродрома. Следећи

изазов је био током састанка, где су емоције сваког представника биле велике, уз оптужбе једних на рачун друге стране. Ипак, након седам дана боравка у Норвешкој, представници српских и албанских породица су почели да препознају да им је заједничка бол, да једнако пате за својим најмилијима ма како да се зову. Препознали су забринутост и безнађе свих присутних, као и незадовољство нечињењем домаћих и међународних институција и организација да се пронађе и последњи са интегрисане листе несталих на Косову. Као резултат тога усагласили смо, прихватили и донели заједничке Закључке, и проследили их канцеларијама најмоћнијих држава света као и канцеларији УН у Њујорку. Заједнички састанци су настављени и наредних година, све до данас, организовањем заједничких радионица, тематских округлих столова, заједничким обележавањем Међународног дана несталих у Приштини и Београду, конференцијама за новинаре... уз присуство све већег броја чланова породица несталих.

Ипак, један број представника породичних удружења је и даље против оваквих заједничких активности и то представља изазов за повећање броја представника српских и албанских породица цивилних жртава у заједничком лобирању према домаћим и међународним институцијама, одговорним за процес решавања субина свих несталих.

Као и до сада ИЦМП ће наставити да подржава и помаже деловање и заједничке активности удружења као и породица несталих из свих етничких заједница на Косову јер, сматрамо да су породице видљивије и јаче на путу ка остваривању својих циљева.

ИМАМО ПРАВО ДА ЗНАМО

Састанак у Охриду

Један од првих заједничких састанака српских и албанских породица несталих лица, организован у Охриду, био је неизвестан и без много очекивања. Последице сукоба на Космету биле су огромне, да би две супротстављене стране могле снаге да нормално комуницирају и погледају се у очи као некада. Ми смо вишевековно живели заједно једни поред других, делили добро и зло, прихватајући и поштујући различитости и поделе... А онда су се десили сукоби... На Космету је ватра тињала, која се постепено ширила и захватила већи део тог подручја. У тој ватри сукоба надјачали су нажалост мржња, зло и терор. Тешко је прецизно измерити све размере страдања и сву ту количину несреће и зла, страха и бестијалности. У Охриду смо се састали, јер смо на двема странама имали нестала лица и њихове породице које су кренуле у потрагу за њима. За многе од њих та потрага траје до данашњих дана. Састали смо се посредством Међународне Комисије за нестала лица [ICMP] која је била иницијатор и организатор заједничког састанка. Имали смо дневни ред и имали смо могућност да изнесемо свој коментар, или да поставимо питање представницима надлежних институција и организација. Било је различитих излагања. Сва су у себи садржала нетрпељивост, бол, тугу, осуду. Они су оптуживали државни врх Србије, војску и полицију, а ми припаднике ОВК, КФОР и УНМИК... За време састанка и током пауза, били смо одвојени у две групе. Они у једној, ми у другој... Било је појединачних покушаја да неко неком приђе у жељи да постави неко питање, или да затражи неку информацију. Ја сам се осећала беспомоћно, тужно и разочарано... Мом рањеном срцу било је баш тешко... Сама помисао, да нашим доласком у Охрид, не можемо у своје домове у свој родни крај, већ га заобилазимо, јако ми је тешко пала. Завидела сам им, јер су се сви они вратили својим кућама, за разлику од нас, који смо се у већинском броју враћали на неке нове адресе или пребивалишта.... Били су љути на нас, а ја сам осећала да ми имамо више разлога да будемо незадовољни и резигнирани. Растали смо се некако, свесни чињенице да никада више наши односи неће бити као некада. Наше послератно бремене претешко је носити у срцу и души, али морамо ићи даље. Морамо истрајати у праведној борби за истином и правдом, због наших невиних жртава и због будућности генерација које нам долазе.

Заједничко обележавање међународног дана несталих, Београд 2022.

Решавање питања несталих је важно хуманитарно, правно и морално питање. Од његовог решавања у великој мери зависи процес помирења и изградње мултиетничких друштава која би се градила на темељима демократије, владавине права и међусобне толеранције. Тражимо заштиту наших права у свим облицима. Прво, право да сазнамо за судбине наших ближњих и право на достојан укуп свих несталих и убијених из свих етничких заједница на Косову и Метохији. Поред дугогодишњег залагања и великог труда да, као породице свих несталих, утичемо на убрзавање процеса проналажења свих отетих, нисмо задовољни постигнутим. А чинили смо све што је у нашој моћи, да буде другачије.

Претворили смо се у говорнике, учеснике, медијаторе, уводничаре... Иако то нисмо желели нити хтели. Јер нам је једини циљ био да добијемо одговоре на питања, ко, зашто, где и како... Сви ми хоћемо да пронађемо нашу децу, родитеље, браћу и сестре, пријатеље и комшије. И зато, и после 23 године од завршетка сукоба на Космету, тражимо одговорност, одлучност, храброст, хуманост, непристрасност, ефикасност у раду свих релевантних чинилаца, тражимо саосећање, признање. Провлаче нас кроз пројекте, едукативне радионице, форуме, транзициону правду, скупове, саборе, да нас упосле и да нам на перфидан начин заокупирају и ово мало здравог разума што нам је остало, да занемаримо предрасуде и стереотипе, да превазиђемо себе.

Бајрам Ђеркинај, Косовска Митровица

НЕСТАЛИ, ИПАК НИЧИЈА БРИГА

Састанци са породицама несталих на Косову, од 2006. па све до 2010. године, одржавани су у свим центрима моћи, без видљивијег ефекта

И пре него што су оружани сукоби на Косову завршени, породице присилно несталих почеле су саме да траже своје нестале, а касније су се организовале у удружења чији је циљ био да се пронађе и достојанствено сахрани свака нестала особа. Временом смо схватили да овим хуманитарним питањем морају да се баве власти, домаће и међународне институције. Њима смо се свакодневно обраћали за помоћ, од почетка знајући да је моћ и истина у њиховим рукама. Да како ко, у односу на надлежности и обавезе које имају, поседују извештаје, записнике, фотографије, сателитске снимке.... Ни тада, као ни данас, није ми било јасно зашто од нас крију истину коју знају, пребацујући одговорност једни на друге. Њихова незаинтересованост и не постојање воље да се пронађу сви нестали, окренула нас је ка међународним организацијама које се несталима и кршењима људских права баве, амбасадама и онима

који најважније одлуке у свету доносе. Излудели од бола и туге што године пролазе, а број ексхумација и идентификација се смањује, тражили смо, апеловали, молили да нам помогну. Прве састанке са породицама несталих из свих етничких заједница, организовала је међународна комисија за нестала лица (ИЦМП). Иако захвалан што нам пружају подршку и помоћ, од почетка сам се супроставио да састанке, округле столове и сусрете организују појединачно-прво са албанским породицама несталих, а онда са српским. Знао сам и јавно сам говорио да то није добар пут ка суочавању са прошлошћу и једном, бољем међусобном разумевању. Инсистирао сам да групе буду мешовите, да се у очи погледамо, да из себе избацимо мржњу, бес, несхватање и неразумевање да сви једнако патимо. Као и сви други, и ја сам осећао да су наше ране још свеже, да нам срца крваре, да не прихватамо да су све стране чиниле злочине...А заправо је једина истина била да постоје само добри и лоши људи. Они зли, који су наше породице у бол и тугу увели, заслепљени мржњом која нам је памет помутила и болом са којим и данас живимо. У почетку, многи и међу Албанцима и Србима нису хтели у исту салу или собу да уђу. А камоли да међу собом разговарају. Посебно се сећам седмодневног боравка албанских и српских породица несталих у Норвешкој, с пролећа 2007. године, као да је јуче било. Сећам се уласка у велику салу где је требало да разговаромо на тему : Зашто смо овде? Били смо подељени у две групе, а моје прво питање је било : Зашто сам овде подељени? Од организатора сам тражио да на нас не гледају само као на Албанце и Србе, јер и једни и други имамо исти проблем, тражење наших најмилијих који су у рату нестали. Трифа (покојни Милорад Трифуновић) који је седео до мене, загрилио ме је и заплакао, и ако нас многи нису разумели нас двојица смо наставили тешку и дугу борбу да се пронађе и последњи Албанац и Србин. На овом као и на бројним састанцима који су уследили, дуго смо усаглашавали заједничке закључке које смо достављали властима у Приштини и Београду и представницима међународних мисија на Косову. Одговоре од њих, углавном, нисмо добијали.

Уз подршку и помоћ ИЦМП, УНДП, британске амбасаде и организација ЕУ, које су препознале предности заједничког деловања албанских и српских породица несталих, у последњих десет година, нека од удружења албанских и српских породица жртава, самостално организују бројне заједничке активности. Чак и сада, неке од породица пострадалих не разумеју и не подржавају наше заједничко деловање, али смо ми сигурни да смо на правом путу ка бољем међусобном разумевању. На бројним састанцима српских и албанских удружења породица несталих и убијених цивила, дошли смо до заједничког закључка да међународна и локална заједница питање несталих не схвата озбиљно. Током сукоба на Косову, ништа није урађено, а да земље које су тамо имале своје војнике, то не знају. Политичари нас и даље држе као таоце, јер могу да погурају овај процес и у Београду и у Приштини, а и међународни представници нам дугују много јер имају сателитске снимке. На сваком од заједничких састанака албанских и српских породица несталих и пострадалих, изнова се питамо како то да уз сву модерну технику, сваки део Косова је снимљен сателитом, нестали ни после четврт века не могу да буду пронађени. Одавно су сви европски и светски моћници и институције требали да схвате да ће питање несталих не само за породице како данас тако и наредних година бити најважније питање. Ако се истински жели помирење у региону.

Маринко Ђурић, Исток:

СВИ СМО ГУБИТНИЦИ СУКОБА ДЕВЕДЕСЕТИХ

25.10.2007.

Колики су значај поједини политичари у региону раније посвећивали питањима несталих и процесуирању ратних злочина, можда најбоље говори да је мултниетнички сусрет у Новом Винодолском отворила тадашња представница хрватске владе Јадранка Косор уз присуство директорке ИЦМП Кетрин Бомбергер.

Сви представници породица несталих у региону, првог дана су имали прилику да се представе и нешто више кажу о раду и активности својих удружења. За наредни дан били су предвиђени заједнички разговори породица жртава у ратовима деведесетих на тлу некадашње Југославије. За нас, породице несталих са Косова и Метохије, било је предвиђено да у мешовитом саставу, разговарамо у истој просторији уз присуство модератора из ИЦМП. Атмосфера по отварању била је доста напета поготову између Срба и Албанаца зато што Косово није представљено као Република Косово него као Косово под управом УН. На томе су инсистирали организатори скупа као и представници Владине комисије за нестала лица Републике Србије, а и породице су подржале такав приступ. Када су нејасноће биле разрешене, српске и албанске породице су наставиле да међусобно комуницирају. Први смо пут слушали и чули говорење чланова породица цивилних жртава из свих етничких заједница на Косову и Метохији, покушавајући да „напустимо ровове у којима смо били закопани“. Као да ни једни ни други нисмо хтели да знамо и признамо да су злочини чињени на свим странама. Нисмо били спремни да у потпуности поверујемо, али свако од нас је знао бар некога ко се нечасно понео у својој средини. А када је ратно стање, тада се још више испољавају те лоше особине лоших људи који су се јуначили над нејачи. Такву злу судбину, дочекао је и мој отац Петар, тешко оболели шездесетдеветогодишњак. У истој кући Љушића налазили су се и његов зет, Михајло Вулић, непокретни старац и моја тетка Ђурђа. Пострадали су у ноћи, чекајући да их по договору ујутру КФОР пребаци у централну Србију. Свако од нас је добио прилику да изнесе своја сведочење, не скривајући бол и патњу и трауму која и данас траје. Мали број почињених злочина је процесуиран. Многи од очевидаца и сведока тих злочина нису међу живима па је пропуштена шанса да институције за то надлежне прикупе, документују, објаве и процесуирају све те злочине, па о многима од њих више нема ко да прича. Слушајући једни друге, суочавајући се са прошлошћу, добили смо прилику, да схватимо да је невиних жртава било и на једној и на другој страни. Да не треба острашћено и једнострано гледати на злочине већ да злочинци одговарају независно које вере и нације да су. Осетио сам да смо сви ми, заправо, губитници у тим сукобима и да нема победника међу онима који су изгубили бар једног члана своје породице. Овакво моје поимање нису сви исто разумели. Чак су се и могла чути питања „а шта су они нама радили?“. На срећу, касније је било све више нас са обе стране који су прихватили чињеницу да не постоји колективна одговорност и кривица већ да сваки злочинац као и свака жртва имају име и презиме. На састанцима и сусретима који су се наредних година, па све до данас, организовали повећавао се број нас који смо размишљали на исти начин о непостојању колективне кривице. На крају сусрета у Новом Винодолском смо једни друге почели да ословљавамо комшијама, што смо до 1999 године и били.

Ћиља Хазири, Косовска Митровица:

САМО ЗАЈЕДНО МОЖЕМО ДО ИСТИНЕ О НЕСТАЛИМА

Много је времена прошло и труда свих нас, представника албанских и српских породица несталих да би победили мржњу, предрасуде, стереотипе, неразумевање... Издвојили смо се ми који смо овде и они које представљамо, уверени да смо заједно јачи, да заједничким ангажовањем, активностима и порукама, брже можемо стићи до проналажења свих несталих. Ја сам за то да истина нема страну, да имамо исти циљ и да треба да наставимо заједно да радимо и делујемо. Посао, нажалост, нисмо завршили јер се на интегрисаној листи несталих налази још 1620 особа. Оно што смо ми давно започели настављају млади, чланови наших удружења који су разумели и прихватили значај наше заједничке борбе. И верујемо да ће њихово ангажовање дати боље резултате него што су наши.

Гордана Ћикановић, Приштина

„КАО ДА НАМ ЈЕ БИСТРИЦА РАЗБИСТРИЛА УМОВЕ“

Од 2006. године, пре свега у организацији Међународне комисије за нестала лица, одржано је десетак састанака породица несталих лица што на регионалном нивоу, што билатералних-само чланова српских и албанских породица цивилних жртава. Иако замишљени као заједнички, ови сусрети се првих година, таквима могу назвати углавном по томе што су учесници, током тих састанака, само седели у истим салама. Седели смо национално груписани, годинама без жеље да чујемо и разумемо једни друге. Нисмо се ни поздрављали, ни разговарали на паузама састанака, путујући истим превозом као да нисмо долазили на заједничке сусрете који је требало да за циљ имају међусобно поштовање свих жртава и саосећање за чланове њихових породица ма које вере или нације да они били. Као да бол за својим најрођенијима, на исти начин нисмо осећали. Као да није требало да од почетка тражимо и нађемо начин како да се убрза процес проналажења свих несталих, како да све злочинце стигне заслужена казна...како да у тим захтевима будемо заједно јачи...и сви ти бројни сусрети, састанци, радионице-личили су једни на друге. Бурно смо, често као да смо то намерно хтели, поврћивали једни друге, бурно реаговали и негодовали када би смо чули некога да говори другим језиком. И опет се растајали без виднијег помака у комуникацији, и не поздрављају се међусобно. А онда је као резултат корака ка бољем разумевању, а да тога нисмо били ни свесни или то нисмо хтели себи и другима да признамо, као прекретница дошао наш заједнички састанак у Призрену, марта 2015.године. Као да нам је Бистрица разбистрила ум и отворила очи и, тихо жуборећи, показала како даље.

Без тешких речи и противљења, први пут смо се договорили да ћемо разговарати само о ономе што нам је заједничко. А то је бол и непребол за нашим најрођенијим, како да изнађемо начин да натерамо домаће власти и институције, али и оне међународне, подстакнемо да се питањима несталих и процесуирањем злочина коначно почну одговорно бавити. Веома смо лако те 2015. године у Призрену, а онда и касније, све до данас, усаглашавали ставове и доносили заједничке закључке које смо, прослеђивали властима у Београду и Приштини, представницима међународних мисија и институција.

Тада, у Призрену, схватили смо да бројни претходни састанци ипак нису били узалудни и да смо сви, чланови породица из свих етничких заједница пострадалих на Косову и Метохији, морали проћи дуг, трновити пут ослобађања од предрасуда о колективној кривици читавог народа. Процес суочавања са истином трајао је годинама али наша одлучност и истрајност да на том путу останемо, учинила нас је снажнијим да, иако на различитим језицима, говоримо једним гласом, који се снажније чује од појединачних апела и захтева да се сви нестали пронађу а одговорни за патњу наших најдражих и нас, чланова њихових породица, процесуирају и праведно казне.

Састанак српских и албанских породица несталих у Призрену, март 2015.

Милорад Трифуновић, Вучитрн

БЕЗ ДАВАЊА НАШИХ УЗОРАКА КРВИ, НЕМА ПРОНАЛАЖЕЊА НЕСТАЛИХ

Један од великих проблема, за који до данас нисмо нашли начин за разрешење, су погрешне идентификације. Током 1999. године, без рађења ДНК анализа, класичном методом путем препознавања, сахрањено је 2000 лица. Сви они, осим једног лица, били су албанске националности. Само деведест одсто чланова породица, које су пријавиле нестанке својих најрођенијих, дало је крв за рађење ДНК анализе. И српска и албанска удружења несталих су уложила напор да тим породицама објасне значај давања крвног узорка, без чега се не можемо ни надати разоткривању истине о свим несталима на Косову и Метохији. У мртвачници приштинске болнице, налазе се земни остаци још око четири стотине неидентификованих тела. Уз то, бројне дозначене потенцијалне локације остале су неистражене или недовољно испитане.

Када све ово знамо, готово да смо сигурни да ћемо питање проналажења свих несталих на Косову и Метохији оставити као терет млађим генерацијама уз наду да ће што већи број случајева несталих бити разрешен. Управо због тога у рад наших удружења, укључујемо што је могуће већи број младих или млађих чланова свесни да на њих преносимо терет који ми годинама носимо.

(Заједничко обележавање дана несталих, Приштина 2018)

ИН MEMОРИАМ

Нури Дамати, Косовска Митровица

НЕ ЗАБОРАВЉАЈУЋИ ПРОШЛОСТ, СТРЕМИМО КА БОЉОЈ БУДУЋНОСТИ

Радионица са младима из српских и албанских удружења несталих у Новом Пазару , септембар 2022

Млађи чланови српских и албанских породица несталих, су се први пут састали на радионици у Новом Пазару. За све нас је то било ново искуство. У почетку, то смо кроз међусобну комуникацију сазнали, већина нас је било скептично да ћемо уопште моћи да планирамо нове активности. Подељени у две мешовите групе, врло смо брзо превазишли баријеру што не говоримо језик наших вршњака свесни значаја који се од нас младих очекује, а пре свега вођени жељом да брже корачамо ка међусобном разумевању. Сећајући се прошлости а желећи бољу будућност. Предложили смо организатору скупа (УНДП) идеје о нашем даљем заједничком раду. Формулисали смо и изнели проблеме, питања и теме које желимо да преточимо у заједничке пројекте базиране на истоветним ставовима, уз уважавање различитости.

Након радионице у Новом Пазару, можда закаснило, али схватили смо да ће терет нерешеног питања несталих остати на нашој генерацији уз активно учешће и подршку старијих чланова.

Јелена Вујновић, Приштина

ПРИСТУП МЛАДИХ ЧЛАНОВА, НОВИ ПРАВАЦ ЗАЈЕДНИЧКОГ ДЕЛОВАЊА

Радионица са младима из српских и албанских удружења несталих у Новом Пазару , септембар 2022.

Када су оружани сукоби на Косову и Метохији завршени, многи од нас младих чланова албанских и српских породица цивилних жртава који смо остали без својих најближих нисмо били ни рођени, или смо били деца. О страхотама и последицама тих сукоба, знали смо оно што су нам родитељи причали, или смо по нешто у школи учили.

Знали смо мало али довољно да створимо предрасуде да је само једна страна у рату чинила злочине над другима и да је жртва над недужним цивилима било само на једној страни. И са таквим осећајем смо одрастали ми у Приштини ,Косовској Митровици, као и наши вршњаци у Београду.

Да добијемо ширу , јаснију слику о тим злим временима, помогло нам је када смо се од пре десетак година почели укључивати у рад удружења породица несталих, које су већ успостављале сарадњу и заједнички деловале.

У почетку смо били само неми посматрачи и са пажњом слушали како и о чему разговарају старији чланови албанских и српских породица страдалих.

Видели смо и схватили после десетак заједничких састанака у Нишу, Призрену, Београду...да они говоре истим језиком. Језиком туге и бола. Језиком незнања и незадовољства што одговорни, питање несталих не доживљавају као хуманитарно, већ политичко питање. Па су и резултати њихове незаинтересованости да се пронађе и последњи са листе несталих, готово невидљиви.

На радионици у Новом Пазару, првој која је окупила младе чланове породица свих етничких заједница и ми, који до јуче нисмо међусобно пуно комуницирали, проговорили смо истим гласом. Онако, како наши старији рођаци већ годинама комуницирају имајући жељу да се убрза процес сазнавања истине о свим несталима на Косову и Метохији. Радили смо у етнички мешовитим групама. И ако су неки од нас говорили само српски или само албански језик, а већина и енглески, веома смо брзо успели да се споразумемо и предложимо даље правце нашег деловања.

Стефан Шћепановић, Осојане

ЖРТВА, КАО НИ ЗЛОЧИНАЦ, НЕМАЈУ НАЦИОНАЛНОСТ

Не сме више бити двоструких аршина и поделе на више или мање важне жртве. Жртва нема националност и, ако се такав анимозитет настави, то ће бити поновљени злочин. Зато заједно морамо извршити притисак на институције у Београду и у Приштини ради отварања архива. А и западних архива. Наравно, за то мора постојати политичка воља. Без тога нећемо моћи систематски да уђемо у решавање проблема несталих и убијених“.

(Врњачка Бања, 2022 година)

Будимир Маслар, Пећ

ЗАЈЕДНИЧКО ДЕЛОВАЊЕ ВЕЋ ДОНОСИ РЕЗУЛТАТЕ

Много је састанака и година прошло, када смо се ми, представници српских породица несталих и наши сапатници-Албанци гледали немо, не схватајући да, заправо, говоримо истим језиком. Језиком туге, бола, незнања, чини се узалудног надања да ћемо икада пронаћи све наше нестале. Временом и упорношћу да се „заједно држимо“ схватили смо да сви они имају једно име, без обзира да ли су то Срби, Албанци или неки други... Док год се о њима ништа не зна, док год њихове породице не добију њихове земне остатке како би их достојно сахранили, сви они имају заједничко име. Сви се они исто зову - "Нестали". И много их је. Зато не одустајем од потраге за истином о косметским жртвама, али и мотивишем младе чланове да ову нашу борбу наставе.

Негован Маврић, Велика Хоча

ОБЈАСНИТИ МЛАДИМА ШТА НАМ СЕ У ПРОШЛОСТИ ДЕСИЛО

Негован Маврић, један од оснивача мултиетничког Ресурсног центра за нестала лица у Приштини, је на састанку Удружења породица косметских страдалника и представника Ресурсног центра одржаног у Приштини, истакао:- " Мултиетнички Ресурсни центар за наестала лица у Приштини, спојио је оно што се сматрало немогућим, а то су породице несталих и убијених на Косову, различите националности које заједнички траже решење за убрзавање сазнавања истине о свим несталима на Косову. За пет година постојања овог Ресурсног центра, преко две хиљаде чланова је прошло кроз ову организацију. Преко 700 састанака је одржано, и никада није забележен ни један инцидент. Овде су окупљени Роми, Ашкалије, Срби, Албанци... Један од наших најважнијих циљева је да се младима објасни шта се десило у прошлости, како се све оно што смо доживели не би поновило и у будућности".

ЊИМА ЗАХВАЉУЈУЋИ, ПРЕПОЗНАЛИ
СМО И ПРИХВАТИЛИ ТАЧКЕ СПАЈАЊА,
А ЗАНЕМАРИЛИ ТАЧКЕ РАЗДВАЈАЊА

ОТИМАНИ СУ ЗАТО ШТО СУ СЕ ЗВАЛИ УКШИН, АНДРИЈА, ОСМАН, МИЛАН....

Увек ме потресу говори чланова породица. Није лако бити државни службеник од ког се очекује да ради свој посао и ако је у много ситуација спречаван у томе. Неупоредиво је теже бити један од чланова породица отетих, дуге двадесет и три године. Ја сам давног марта 2000-те године постала члан удружења и ако ми нико од најрођенијих није нестао. Те давне 2000-те сам замислила како је то да моја деца нестану и на сат времена, моји родитељи, мој брат, сестра и онда сам схватила да је вама много тешко и да ми треба да будемо уз вас и да помогнемо колико можемо... и ево после 23 године смо на истом месту, немамо резултате какве смо очекивали, али смо заједно. Без обзира на постигнуто или не постигнуто, наставићемо да причамо и пишемо о овом проблему, јер једино тако ће се питање несталих решавати, уколико је процес трагања жив и уколико се свакога дана помиње 1630 породица које су изгубиле своје најмилије. Нећу рећи ништа ново када данас, на дан Људских права, кажем да су сва права отетих на Косову и Метохији и њихових породица прекршена, а крше се и данас. Дуга је та листа щудских права која су садржана у Универзалној декларацији о щудским правима. Прво, право на живот, забрана мучења, право на слободу и сигурност, право на правично суђење, право на једнакост, право на националност, право на слободу кретања и остала права и сва су прекршена. Право на слободу кретања - заустављени су на путу где су се увек слободно кретали. Само је у једном тренутку, неко себи дао за право да заустави неког и да га отме само зато што је друге нације или вере био. Отимани су зато што су се звали : Укшин, Андрија, Осман, Милан, Синан, Драган...Нису имали правично суђење, мучени су, убијани, одузето им је право на живот. Питање несталих увек подсећа да док год је оно нерешено, ми се питамо да ли уопште имамо икаква права. Сваком праву следује и одрђена обавеза. Проблем несталих као и права њихових породица не смеју и даље остајати на маргинама интересовања јавности и власти. Да се, у најбољем случају, срећемо тако на три, четири месеца и да само тада говоримо о несталим лицима. Свима нама који се на било који начин бавимо правима несталих лица, дужност је да дамо глас онима који су га заувек изгубили и у чије се име неуморно боримо, без обзира колико је година иза нас и колико ћемо се година сви заједно бавити тим питањем. Отетима је остало још само једно, последње право да достојанствено почивају на месту где заслужују вечни мир. Најлакше је одустати, зауставити процес. Ево, у априлу ће три године како се делегације Београда и Приштине , у оквиру радне групе која једина има мандат да се бави

несталим лицима, нису састале. Ни апели породица, ни став међународне заједнице нису уродили плодом. Да је хтела, међународна заједница би вероватно зауставила сукоб пре него што се и десио. Бајрам тражи сина, Наташа мајку, Ђиља супруга, Будо тражи сестру, а Слави и Смиљка-родитеље...ко има право да им одузме истину и правду.

Оно што апелујемо сви ми овде је да хитно треба деблокирати процес и удаљити политику из овог хуманитарног питања. Сада очекују од мене да кажем нешто ново. Можда сам, тек у задње време, мало и оптимиста. Оно што могу да вам кажем је да ће након три године блокаде, 31. јануара 2024 године, бити одржана радна седница радне групе на којој ће бити речи о локацијама које је неопходно претражити, о архивама, идентификацијама, разменићемо информације о локацијама, биће одређен и временски рок када те активности треба спровести. Ми, као Комисија са радом нисмо стали, успели смо да дођемо до информација о скоро двадест локација. Прво што ћемо урадити је да од Приштине тражимо да те потенцијалне локације истраже. Вероватно је Комисија у Београду, као и у Приштини, могла више и боље. Замислићемо се и после овог дана и сусрета са вама, колико је то што можемо више. Ја вам се извињавам што немам шта ново да вам кажем. Понекад кажем себи, ја се стидим пред породицама, али да зависи само од нас ми би сигурно урадили више.

Снажну поруку и захтев онима од чије воље зависи брже сазнавање истине о несталима, организатори, као и српске и албанске породице несталих на Косову и Метохији, упутиле су са округлих столова одржаних у Врднику, Нишу и Врњачкој Бањи

„ОТВОРИТЕ АРХИВЕ, РАЗМЕНИТЕ ИНФОРМАЦИЈЕ, ПРОНАЂИТЕ СВЕ НЕСТАЛЕ“

Урош Мамић (Амбасада Велике Британије у Београду):

Све облике вашег заједничког деловања подржавамо

„Подржавамо састанке попут овог и све облике заједничког деловања са којих шаљете исту снажну поруку властима и институцијама да од њих очекујете плодотворнију сарадњу. Имање свести о томе да институције треба да буду и јесу сервис грађана је нешто што ја чујем из ваших обраћања. У смислу одговорности за њихов рад према грађанима, као пореским обавезницима - делу система који финансира рад тих институција. Управо због тога, и ви имате право да тражите њихове извештај о раду, о унапређењу метода и начина комуникације ради бржег сазнавања истине о својим несталима. И, зарад тога, да очекујете бољу сарадњу са њима, тако да вас позивам да на томе инсистирате. У овом случају, да тражите разрешавање судбина ваших најмилијих. То пружа легитимност вашим очекивањима и вашим захтевима ка њима и обезбеђује присутност институција које за вас раде. Позивам вас да искористите моћ и легитимност свог захтева на позивање присуства представника институција које вас представљају. То није легитимност и мандат међународних организација. То је мандат који ви имате као представници цивилног друштва за јачање веза између Београда и Приштине. Желимо да изградите бољу будућност и сигурно сте на добром путу. Ваше партнерство шаље јаку поруку да заједнички рад јесте пут ка бржем решавању проблема. Ми смо ту да вас подржимо и остајемо посвећени подршци да истрајете у заједничким напорима да се сазна судбина свих лица са листе несталих“.

Иван Јовановић (УНДП)

Велика је моћ ваших заједничких порука

„Препознали смо вашу потребу и одлучност да, кроз заједничке наступе, пошаљете снажну поруку да нећете одустати од захтева да се сви нестали пронађу. Хоћемо да вам помогнемо да искомунитирате са свим институцијама, органима и организацијама закључке које ћете овде донети, а односе се на њихов мандат и обавезе, када су нестали у питању, као и медијима. Велика је моћ ваше поруке. Нико не може бити имун када добије јединствену поруку коју исписују породице албанских и српских жртава.

Изостанак добре комуникације и размена информација између Београда и Приштине је најважнији сегмент који увек наводите као препреку бржем проналажењу свих несталих. У Босни и Херцеговини је УНДП имао добро искуство са организовањем састанака породица несталих са локалног нивоа са Тужилаштвом, са ентитетским тужилаштвима и полицијом... Током тих сусрета, не само да су породице несталих, сазнали бројне информације од државних институција, већ и обратно - државне институције су сазнале бројне битне, нове информације од удружења породица жртава. Спремни смо да вас подржимо, да вам помогнемо да и ви остварите ту врсту комуникације уз размену информација и, директно утичете на лоцирање потенцијалних гробница, нове ексхумације и идентификације“.

Франсис Пикап, стална представница УНДП у Србији:

Поновно узорковање отклониће могуће грешке

У оквиру пројекта „Унапређење претраге за несталим лицима у Републици Србији“, који спроводи Програм Уједињених нација за развој (УНДП) и финансира Влада Велике Британије, од 17. до 20. октобра 2019. је у Врднику организована радионица подршке удружењима породица несталих лица, током конфликта на територији бивше СФРЈ, током деведесетих година

- "Проблем погрешних идентификација класичном методом, који се примењивао пре установљења ДНК анализа од стране ИЦМП, намеће потребу да се сви такви случајеви реше кроз поновљено узорковање крви или бриса чланова породица несталих. У договору и сагласју са институцијама које се овим баве, незаменљиву и кључну улогу имају постојећа удружења несталих Срба и Албанаца. УНДП је подржавао и подржаваће институције и све који се питањима несталих баве, не би ли се пронашао и идентификовао што већи број несталих. Јако је добро и важно да породице несталих свих етничких заједница сарађују, али је неопходно и да институције сарађују. Јер, размена и обелодањивање информација би, свакако, допринело убрзавању процеса, а резултат- значајно већи број идентификација, не би изостао. То би подразумевало и већи приступ правди".

Френсис Пикап је апеловала на доношење Закона о несталим лицима у Србији, какав већ имају државе у окружењу, како би породице несталих могле остваривати своја права.

Прва секретарка Британске амбасаде у Београду Шантел Кер :

Изгубити неког свог у рату, креира најдубљу бол

- „Сматрамо да је решавање питање несталих неопходан услов за помирење и пуну нормализацију односа између земаља у региону. Рат и ратна разарања су ужасно искуство за све оне који су били изложени њима. Изгубити неког свог у рату, креира најдубљу бол. Верујем да је још болније не знати за судбину својих најмилијих. И зато, све док постоји сумња да неко не жели да открије где се налазе нестали, не можемо говорити да су последице ратних сукоба саниране. Истинско помирење и лечење рана које рат доноси, дуг је и захтеван процес. Нигде и никада у свету није било лако отклонити

све последице ратних сукоба. Може се рећи да је готово најлакше постићи политички споразум о помирењу. Чак и када се постигне договор међу политичарима, за неког ко је изгубио свог члана породице или ко не зна за судбину својих најмилијих, то не значи много. Веома је тешко залечити ране чланова породица који су изгубили своје вољене, а можда још више оних који, попут вас годинама, а сада већ и деценијама, не знају за судбине својих најмилијих.

Желим да знате да ћемо остати посвећени свим процесима који доносе правду свима који су невино страдали у неком ратном сукобу. За то су неопходни најискренији напори како влада, тако и ширих заједница - да се учини све у покушају да се нађу нестали и да се казне они који су учинили злочине. Знам да то не може ублажити вашу бол, али искуство многих ратних сукоба у свету је показало да и неговање успомене на невино пострадале жртве и поштовање шире заједнице за њих, доноси неку врсту олакшања. Много је болније када су ваши нестали, на неки начин и заборављени од шире заједнице.

Подржаваћемо и даље заједничку борбу породица несталих ка истинском помирењу и лечењу рана које рат доноси. Као и вашу истрајност и упорност јер ће овај процес вероватно још дуго трајати.

Јасна Хајдер (УНДП):

Незаменљива је улога удружења

- "У процесу разрешавања судбина несталих на Косову, незаменљиву и кључну улогу имају постојећа удружења несталих Срба и Албанаца која имају добру комуникацију и успешно сарађују. УНДП је подржавао и подржаваће институције и све који се питањима несталих баве, не би ли се пронашао и идентификовао што већи број несталих. Јако је добро и важно да породице несталих свих етничких заједница сарађују, али је неопходно и да институције сарађују. Јер, размена и обелодањивање информација би, свакако допринело убрзавању процеса, а резултат - значајно већи број идентификација, не би изостао. То би подразумевало и већи приступ правди.

Апеловала бих и на доношење Закона о несталим лицима у Србији, какав већ имају државе у окружењу, како би породице несталих могле остваривати своја права".

Јелена Стијачић, шеф Делегације Међународног комитета Црвеног крста, Београд:

Истрајан радна убрзавању процеса проналажења несталих

Наставља се подршка Међународног комитета Црвеног крста породицама несталих лица на Косову и Метохији. На састанку Делегације МКЦК Београд са члановима породица несталих на Косову и Метохији, разговарало се и о тренутном статусу досијеа несталих, као и о активностима које МКЦК предузима по питању решавања судбина несталих на Космету

- "Познајемо се и дружимо дуже од двадесет година и нико од нас није могао веровати да ће овај

процес трајати оволико дуго и бити тако болан. Толико траје дуга и истрајна борба и небројене активности МКЦК и породица несталих на проналажењу што већег броја несталих. Резултати, међутим, нису пропорционални, нису сразмерни уложеном труду собиром на број нерешених случајева, посебно последњих година. Разлог за то је, пре свега у инертности, у недостатку иницијатива оних који су решавањем питања несталих требало да буду искрено посвећени. Чињеница је да је процес исполитизован и готово је стао.

Како живети са губитком и сећањем на нестале? Међународни Комитет Црвеног Крста је наставио да помаже члановима породица несталих и кроз психосоцијалну подршку. Подршка подразумева рад са породицама на тему живота са губитком, као и развијање сећања на нестале чланове али и њиховог представљања овој заједници на начин који ће показати да су они имали имена, и карактер. Да су били узорни чланови наше заједнице, били вољени, имали своје послове и хобије и једноставно, постојали су у овом друштву и то не само као статистички бројеви“, нагласила је Јелена Стијачић.

Хуманиста и интелектуалац са ставом – Беким Ђлакај, директор Фонда за хуманитарно право Косова

И даље сви броје само своје жртве

Двадесет и две године након окончања рата на Косову, и даље се гледају и броје само жртве једне стране, негирајући, запостављајући жртве са оне друге стране. На такав начин, креирају се једностране наративи. Младе генерације Срба и Албанаца имају потпуно супротстављено мишљење о ономе што се догодило 22 године раније.

Право жртава на правду и право њихових породица на истину је кључно, али је до сада било немогуће да починиоци одговарају за своја недела. За оба друштва, жртве и породице, важно је да макар признамо жртве и њихову бол. Најгора ствар је уколико ми и даље наставимо да негирамо жртве из других етничких заједница. Јер, у неким другим приликама, на жалост, можемо да дођемо до понављања сукоба. Мислим да је кључни проблем, и у овом моменту, то да стварно не постоји политичка воља да се реши овај проблем, без обзира што институције Косова и Србије декларативно кажу да питање несталих особа виде као искључиво хуманитарно питање. Ипак, морам да кажем да политичари и у Приштини и Београду, питање несталих виде искључиво као политичко питање, што појашњава разлог застоја у процесу проналажења свих несталих.

ЗАЈЕДНИЧКЕ РЕЧИ И АПЕЛИ СЕ СНАЖНИЈЕ ЧУЈУ И ДАЉЕ ДОСЕЖУ

И четврт века касније, породице несталих из свих етничких заједница и пострадалих током, за време и након сукоба на Косову и Метохији, живе дане насиља, страдања, непребола. Посебно оне, које и даље не знају судбину својих најрођенијих које нису сахранили и стрепе да то неће ни дочекати

Прешавши вишегодишњи, нимало лак пут ка бољем међусобном разумевању, научили смо да слушамо једни друге, да поштујемо туђу тугу и бол, да саосећамо са сваким ко живи са траумом због губитка своје вољене особе, ма које вере или нације да је... Да нам низ лице крене тешка суза саосећања. Наш непребол и борба за проналажење свих несталих и пострадалих, трајаће док будемо живи. Данас се на интегрисаној листи несталих још увек налазе имена око 1620 особа, чија судбина није разрешена. Нити се зна да ли су живи, нити им се гробови знају. У лабораторијама за ДНК анализу, уместо њихових имена, стоји број и шифра. А свако од њих је био нечији син, отац, брат, мајка, сестра... Ми, чланови њихових породица, за протеклих четврт века, све смо сузе исплакали. Али се нисмо уморили трагајући за истином о нашим најрођенијима, борећи се за правду и истину. Јер, ми на заборав немамо право. Немамо ни бојазан да кажемо ко је крив што је листа несталих готово „залеђена“, што је све мање ексумација и идентификација, а наша агонија и даље траје.

Институције, и међународне и домаће, затајиле су. Пале су на испиту хуманости. Најодговорнији су што се питање киднапованих и несталих лица, свих претходних година, није нашло за преговарачким столом Београда и Приштине у Бриселу. Недавно су почели нестале да помињу, али не и да одговорно и искрено траже заједничке модалитете како би се процес разоткривања истине о судбини још око 1620 лица, убрзао.

Одавно је требало сви они да схвате да је питање несталих не само за нас, њихове породице, најважније питање. Сасвим је сигурно да без разрешења судбине и последњег лица киднапованог или несталог на Косову и Метохији, нема напретка. Нема помирења ни мира у региону, а сви званичници истичу да им је то најважније. Зато са пуним правом тражимо: Договорите се и урадите оно што је давно требало урадити. Отворите архиве, размените информације, пронађите све нестале. Вратимо достојанство свим невиним жртвама и њиховим породицама!“

Увек се изнова питамо : Како је могуће, да ми, чланови породица цивилних жртава из свих етничких заједница успевамо да седнемо за исти сто, раговарамо и покушавамо да пронађемо пут до оних од којих решавање судбина наших најрођенијих зависи. Док они, који иако немају своје жртве и нестале, немају ни воље ни жеље, а ни тугом нису оптерећени, већ у обавези да ове проблеме разреши, не могу да нађу заједнички језик и прекину агонију породица несталих, која четврт века траје.

Ми, старији чланови породица несталих, велику наду полажемо у оне којима остављамо терет разрешавања судбина свих несталих. У ову заједничку борбу, све се више укључују млади који се боље разумеју и лакше међусобно комуницирају. Сви заједно, лакше се носимо са нагомиланим и нерешеним проблемима уз подршку и помоћ неких домаћих институција, као и међународних организација које се несталима и питањима људских права баве. Без њихове подршке и помоћи, резултати заједничког деловања и активности српских и албанских породица несталих, не би били какви су данас и, надамо се какви ће бити у наредним годинама.

Jordan Dikmanovic

ЗАЈЕДНИЧКИ ЗАКЉУЧЦИ , НЕКАДА

У новембру 2012. године у Скопљу, Северна Македонија, одржана је конференција за породице несталих са Косова уз учешће 20 албанских и 20 српских представника породица несталих, домаћих и међународних институција.

1. Косово и Србија треба да повећају обим активности на прикупљању информација о локацијама скривених гробница, укључујући и преглед свих архива и могућност коришћења сателитских снимака и других доступних средстава/савремених технолошких метода како би се побољшале теренске активности, тј. ископавања и ексхумације у сарадњи са међународном заједницом.
2. Питање гробница чији настанак је у вези са сукобом на Косову, али се налазе ван територије Косова, треба да заједно решавају релевантне институције Приштине и Београда у сарадњи са међународном заједницом.
3. Из различитих разлога, укључујући и чињеницу да су људи нестајали преко геополитичких граница, потребно је темељно размотрити могућности за креирање листе особа несталих у сукобима на тлу бивше Југославије крајем 20. века- која би требала да обухвати и консолидовану листу несталих лица са Косова.
4. Сувише је рано да се разговара о заједничким меморијалима и комеморацијама?
5. Осигурати едукацију за породице несталих лица о кориштењу законских могућности у остваривању приступа информацијама од јавног интереса са циљем прикупљања информација о несталим лицима и скривеним гробницама.
6. Потребно је испунити све предуслове како би се деловало на темељу правних начела, који кажу да починиоцима треба бити суђено у местима где су почињени злочини.
7. Побољшати програм заштите свједока, узимајући у обзир могући утицај који сведочење може имати на проналажење локација скривених гробница са посмртним остацима несталих лица.
8. Започети дијалог о питању несталих лица између надлежних институција Београда и Приштине у Бриселу, под покровитељством Европске уније.
9. Подржати оснивање заједничког оперативног тима са задатком решавања питања несталих лица, који би укључио чланове комисија за нестала лица Косова и Србије.
10. Присуство ИЦМП-а треба да се настави након мандата ЕУЛЕХ-а, који истиче у 2014. год.
11. Преглед идентификација пре употребе ДНК.

Скопље, новембар 2012.

ЗАЈЕДНИЧКИ ЗАКЉУЧЦИ , ДАНАС

И ако на предлоге и захтеве које српске и албанске породице несталих са сваког састанка шаљу властима у Београду и Приштини никада нису добиле одговор, са сваког од заједничких састанака њихови апели и молбе и даље иду пут оних од којих се решавање питања несталих очекује.

1. Позивају се представници надлежних домаћих институција да значајно појачају политичку вољу, као и техничке и друге напоре у разрешавању судбине несталих, укључујући и међусобну сарадњу учесника кроз механизам Групе за нестала лица.
2. То подразумева неопходност отварања свих сопствених архива, али и јачање својих стручних и техничких капацитета, у складу са Заједничком декларацијом о несталим особама са Лондонског самита о Западном Балкану из 2018. и другим потписаним документима.
3. Породице заједнички позивају Групу за нестала лица, а посебно надлежне домаће институције, да се споразумеју о објављивању Регионалне базе података несталих лица.
4. Породице поново заједнички наглашавају да решавање питања несталих не сме бити политизовано, да процес сазнавања истине предуго траје и да сви они имају подједнако право на брже решавање судбине свих несталих- њихових најмилијих. Институције које се питањима несталих баве, имају подједнаку обавезу да учине све што је у њиховим надлежностима, да ова права породица испуне.
5. Разрешавање судбине несталих мора бити неизоставан део и један од приоритета бриселског дијалога, а породице несталих морају бити редовно информисане о договорима који се током бриселског дијалога постигну о мерама које ће предузети у циљу разрешавања судбине несталих.
6. Позивају се државе које су имале своје контингенте у саставу КФОР-а и осталих међународних мисија, као и међународне организације које су биле присутне на терену, да омогуће надлежним домаћим и међународним институцијама приступ документима из својих архива и информацијама које могу помоћи утврђивању судбине свих несталих.
7. Присутни чланови удружења породица несталих изражавају спремност да, у тесној координацији са надлежним домаћим и међународним институцијама, помогну у решавању проблема неидентификованих и евентуалних погрешних идентификација. У случајевима када за тим постоји потреба, у сарадњи са институцијама, комуницирали би са члановима породица из својих средина о значају и потреби да дају своје узорке крви за ДНК методу, као и о другим адекватним начинима решавања овог проблема.
8. Учесници дискусије су констатовали да им је истоветна и заједничка бол и патња кроз које годинама пролазе чланови породица несталих, свих националности у потрази за својим најмилијима. Нагласилису неопходност и предности заједничког деловања и заједничких порука српских и албанских удружења и породица несталих које окупљају породице, посебно према институцијама и политичким актерима.
9. Учесници су се начелно сагласили и изнели низ идеја о даљем заједничком залагању, деловању и наступању у циљу убрзавања процеса на утврђивању судбине несталих. Посебно траже од домаћих политичких одлучилаца и институција да испуњавају своје обавезе на бржем проналажењу и идентификацији тела несталих, и да о свему томе информишу чланове породица, као и јавност.

Врњачка Бања, октобра 2021.

